

Same shit different name?

- *Globaliseringen ur ett marxistiskt och ett liberalistiskt perspektiv*

Av: Pontus Bäckström

Inledning

Den valda titeln till denna essä är uppenbarligen vald på provocativa grundvalar; marxismen och liberalismen är såklart inte ”samma skit med olika namn”, utan snarare två historiskt och nutida viktiga idétraditioner. Titeln ämnar dock väcka vissa tankegångar beträffande vad inom liberalismen och marxismen som kan ha gemensamma beröringspunkter och idéfundament, något som essän ämnar bygga vidare på.

Om vi vrider tillbaka klockan till slutet av 1990-talet så kan vi minnas att det pågick en relativt lång och utdragen debatt om globalisering och det med den, från vissa, medföljande krav på ökade frihandelsreformer i de internationella handelsreglerna. Vi kommer alla ihåg stora protestaktioner och demonstrationer under exempelvis World Trade Organizations (WTO) möte i Seattle 1999 som vittnar om de djupa meningsmotsättningar som denna debatt rymde (och fortfarande rymmer). Detta var även en debatt som pågick i Sverige. De mer konstruktiva delarna av denna debatt, de som inte involverar kravaller i Göteborg, förde fram en aktör i rampljuset som är av största vikt för denna essä: den marknadsliberala tankesmedjan Timbro¹ och deras forne ansvarige för politiska idéer, idéhistorikern Johan Norberg.

Johan Norberg utkom år 2001 med sin mycket framgångsrika bok *”Till världskapitalismens försvar”* i vilken han, som titeln antyder, ger ett försvar till världskapitalismen och argumenterar för dess inneboende styrka och överlägsna förmåga att bringa välfärd och välstånd åt människor.²

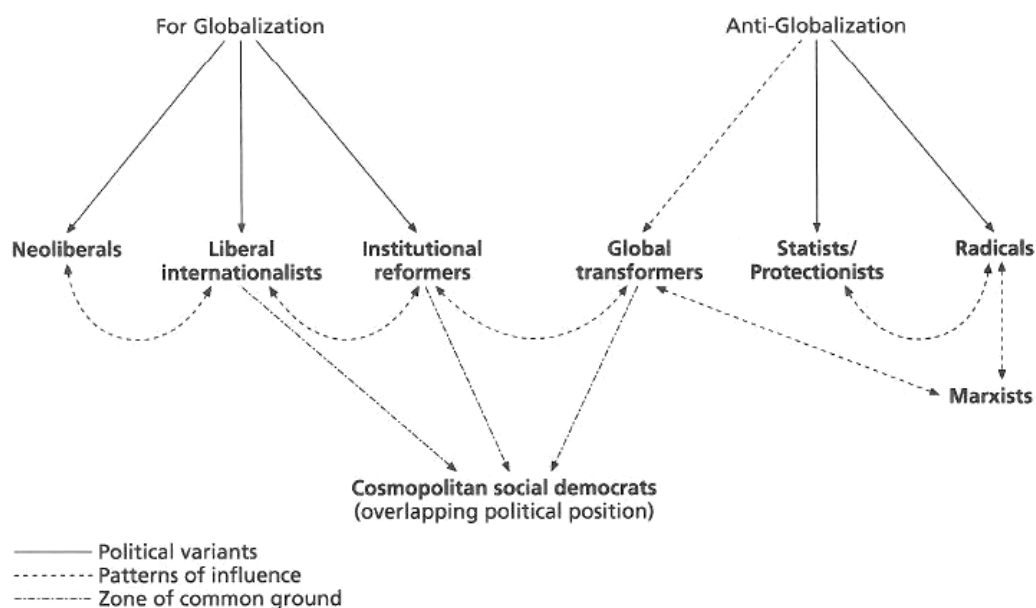
¹ Timbro är en marknadsliberal tankesmedja som instiftades 1978. De arbetar för att ”sprida det öppna samhällets och den fria marknadens värderingar”. Se <http://www.timbro.se> för mer information.

² Norberg, 2004, passim

Av vad detta initialt säger är det inte orimligt att anta att Norberg tillhör den nyliberala idéströmningen som framträdde under 1970-talet³ och vid en jämförelse så framträder ganska snart belägg för detta antagande: betonandet av de äldre liberala värdena såsom rätten till liv, frihet, egendom och rätten till motstånd mot förtryck; synen på att människan måste få forma sitt liv fritt utan yttre tvång och att den fria marknaden och kapitalismen är en förutsättning för detta samt att marknadsekonomi är ett system där alla individer kan, och får möjligheten, att förverkliga sin olikhet.⁴ Allt detta framträder väldigt tydligt inom både nyliberalismen och Norberg.

Det som gör Norberg speciellt intressant för denna essä är att han i sin argumentation tillför ett säregt mått av filosofisk vision där han argumenterar passionerat och välunderbyggt för vad den fria handeln och globaliseringen för med sig. Detta blir särskilt intressant med anledning av att analysens andra part, Karl Marx, som bekant också har en stark filosofisk inspiration i sina teorier och utopiska visioner.⁵

I globaliseringsdebatten framställs ofta marxismen som nyliberalismens diametrala motsats. David Held och Anthony McGrew bekräftar denna syn i sin bok *Den omstridda globaliseringen* (2003) genom upprättandet av detta idépolitiska schema:

Figur 1. Schema över politiska inriktningar inom globaliseringsdebatten efter Held & McGrews engelska originalverk *"Globalization/Antiglobalization"* (2002) s.99

³ Larsson, 1994, s.115

⁴ Se exempelvis Norberg, 2004, förord (s.7-16); s.56-61; passim. Jmf med Larsson, 1994, s.115-123.

⁵ Här åsyftas främst Marx direkta övertagande av Hegels dialektik i skapandet av hans egen historiedialektik.

Som synes så placeras ”marxister” i fällan för globaliseringsmotståndarna, dock något avskilt, men med, och under, politiskt inflytande från dem som betecknas som ”radikaler” och ”globala förändringsförespråkare”⁶. Oavsett den politiska innebörden av detta finner vi att nyliberaler och marxister inplaceras så långt bort som möjligt ifrån varandra. Denna essä kommer att resa två invändningar mot detta. Nämligen att,

- (i) om vi utgår från Karl Marx egna teorier, ska då dessa ses som ett uttryck för ett globaliseringsmotstånd? Och
- (ii) om vi återigen utgår från Karl Marx egna teorier, ligger då nyliberalismen så långt ifrån Marx i synen på globaliseringen och globaliseringsprocessen?

Denna essäs syfte är således att påvisa, som den andra invändningen ovan antyder, varför Marx’ historiematerialistiska dialektik *inte* kan tillhöra eller utgöra ett globaliseringsmotstånd samt visa på varför densamma också *måste* ha vissa gemensamma beröringspunkter med nyliberalismen⁷.

För att detta skall vara genomförbart ställs stora krav på de definitioner som essän vilar på. För läsarens bekvämlighet, och med hänsyn tagen till att vissa saker kan vara svåra att hålla i minnet, så kommer dessa definitioner att ges efterhand. Det finns dock två teoretiska utgångspunkter som redan nu måste tydliggöras som är avgörande för essäns utfall. Detta är för det första frågan om vad ”globalisering” egentligen är. Essän kommer att utgå ifrån John Baylis och Steve Smiths definition av begreppet i deras antologi ”*The Globalization of World Politics*” (2005):

Globalization: a historical process involving a fundamental shift or transformation in the spatial scale of human social organization that links distant communities and expands the reach of power relations across regions and continents. It is also something of a catch-all phrase often used to describe a single world-economy after the collapse of communism, though sometimes employed to define the growing integration of the international capitalist system in the post-war period.⁸

Det essän kommer att ta fasta på är att globaliseringen är en historisk process som sammanbinder fjärran kontinenter och dess befolkning, både genom en marknadsorienterad ekonomi och olika maktrelationer.

---

⁶ Alla översättningar är författarens egna.

⁷ Huvudsakligen kommer här Johan Norbergs teorier ur ”*Till världskapitalismens försvar*” att ligga till grund för analysen. Ett dilemma uppstår dock i detta. Enligt Norbergs egna utsago så tror han på ”liberalism, kapitalism och globalisering” (<http://www.johannorberg.net>, 2006-02-17) men säger aldrig explicit att han är nyliberal, men som påvisats på s.1 i föreliggande essä så finns det tydliga likheter mellan Norbergs åsikter och nyliberalismens. Således *kan* Norberg i följande behandling tillskrivas vissa synsätt han aldrig givit uttryck för själv men som det är högst sannolikt att han ändå sympatiserar med och vice versa.

⁸ Baylis & Smith (red), 2005, s.773

Den andra utgångspunkten som måste definieras är att marxismen som sådan *inte* är en homogen teoribildning och kan i vissa fall stå i rak motsats till vad Marx själv ansåg i sina teorier. Marx skall exempelvis själv ha sagt att han inte var marxist.⁹ I denna essä kommer således inte ”marxismen” att behandlas utan endast Marx egna skrifter och teorier som det framgår av de två invändningarna som framfördes ovan.¹⁰

”Liberalism – Kapitalism – Globalisering”¹¹

Det är inte för inte som de mest framstående förespråkarna för fri handel och globalisering är liberalister; dessa element utgör en stark och betydande del i deras tankegods och kan med rättighet ges en mycket central position i deras ideologi.

Den klassiska liberalismen utmärks av tilltron till individen och synen på att denne bäst utvecklas under så stor frihet som möjligt. Den innehåller även en hög grad av framstegsoptimism, något som bäst återfinns i den ekonomiska liberalismen.¹² Den positiva synen på individen inom liberalismen smittar även av sig på dess människosyn:

I grund och botten är det inte kapitalismen eller globaliseringen jag tror på. Det är inte system eller regelverk som åstadkommer allt det vi kan se omkring oss i form av välstånd, uppfinningar, gemenskaper och kultur. Det är människor som skapar detta. Jag tror på människans kraft att åstadkomma storverk och den kombinerade kraft som uppstår i möten och utbyten.¹³

Norberg menar att tron på kapitalismen och den fria marknaden i slutändan handlar om att tro på människan. Kapitalismen blir i förlängningen människans rätt att välja och Norberg menar att människans självförvekligande ligger i friheten att just välja.¹⁴ I och med detta knyter Norberg an till den klassiska liberalismens syn på att staten inte ska lägga sig i människors liv utan låta dessa leva sina liv utefter sina egna val och utan yttre tvång.¹⁵

Även Norberg hamnar i sitt resonemang i det för liberalismen klassiska motsatsförhållandet i synen på staten. Det ideala vore enligt Norberg om nationalstaterna skulle upplösas och människor skulle få röra sig fritt och samarbeta helt på frivil-

---

⁹ Lind, 1992, s.7. Exempel på idéer som anses tillhöra den marxistiska idétraditionen, men som står i rak motsats till Marx egna tankar, är leninismen. Marx såg nämligen framför sig att det socialistiska samhället skulle vara demokratiskt. Lind skriver: ”det är svårt att hitta något i hans skrifter som talar för att han tänkte sig att kapitalismen skulle ersättas av ett system där ett enskilt parti ger sig själv maktmonopol” (Lind, 1992, s.75), något som uppenbarligen inte Lenin hade för avsikt att införa i Sovjetunionen i och med sin syn på vad ”proletariatets diktatur” innebar.

¹⁰ Se sida 2 i föreliggande essä.

¹¹ Norberg, 2006.

¹² Larsson, 1983. Adam Smiths verk ”*Wealth of Nations*” (1776) bör här ses utgöra grunden för vad som kallas ”ekonomisk liberalism”.

¹³ Norberg, 2004, s.15

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid. s.8; 57

lig basis ”i en värld utan tvång, utan överhet”¹⁶, men samtidigt framhåller han att det måste till en stat som skyddar individens friheter samt hindrar de mäktiga att kränka de enskilda.¹⁷ Viktigast är dock att denna stat, oavsett dess form och utförande, inte tillåts spärra människor och kapital inne bakom gränser, något som globaliseringen enligt Norberg hjälper till att motarbeta.

Det är därför jag älskar det som lite sterilt kallas globaliseringen, den process där människor, kommunikationer, handel, investeringar, demokrati och marknadsekonomi allt mer letar sig över gränserna. Denna internationalisering ger oss större frihet från att begränsas av kartritarnas gränser.¹⁸

Norberg framhåller också att världskapitalismen mer är en möjlig framtid snarare än ett idag reellt existerande system. De liberaliseringar som skett är endast små avvísningar av regleringar som uppkommit i tidigare centraliserings- och protektionismiver.¹⁹ Vad som är viktigt att framhäva vad gäller Norberg är hans syn på kapitalismens särställning i världshistorien:

Aldrig i historien har välståndet ökat så snabbt, och fattigdomen minskat så mycket. Vilket politiskt och ekonomiskt system skulle hantera det bättre? Och vad, i historien och i vår värld, tyder på det?²⁰

Med gedigna belägg påvisar Norberg med vilken kraft kapitalismen ger välstånd och framhåller också att den ojämlika fördelningen av välståndet i världen beror på den i världen ojämlika fördelningen av kapitalism. Vi är, menar Norberg, rika i den rika delen av världen för att vi har haft kapitalism i någon form i ett par hundra år.²¹ På samma sätt, fortsätter Norberg, skall vi se på de data över fördelningen i världen som globaliseringskritiker ofta framför. Att 20 % av världens befolkning konsumerar 80 % av världens resurser beror enligt Norberg på att 20 % av världens befolkning *producerar* 80 % av världens resurser. Att denna fördelning har uppstått med anledning av den tidigare imperialistiska koloniseringen förvisar också Norberg bestämt. Koloniseringen var grym och gjorde många människor oförrätt, men den gav inte upphovet till den rika världens rikedom idag. Norberg menar att denna rikedom främst har byggts under tiden *efter* kolonialiseringen.²²

Välstånd byggs alltså via handel menar Norberg. Ett talande exempel för detta är de i vår tid starka Asienekonomierna. Levnadsstandarden är i Japan idag åtta

---

¹⁶ Ibid. s.7

¹⁷ Ibid. s.8. Detta motsatsförhållande framhålls också av Baylis & Smith: den fria marknaden reser krav på en nattväktarstat samtidigt som de liberala tankarna om politisk frihet och demokrati reser krav på en robust och stabil stat. (Baylis & Smith (red), 2005, s.188)

¹⁸ Norberg, 2004, s.8

¹⁹ Ibid. s.14

²⁰ Ibid. s.87

²¹ Ibid. s.56. I och med detta knyter Norberg an till Adam Smiths syn på kapitalismen som framförs i ”*Wealth of Nations*” (1776) där ”det största välståndet i ett land [uppnås] genom fri ekonomisk konkurrens” (Schmandt, 1965, s.370)

²² Norberg, 2004, s.136

gångar högre och i Kina sex gånger högre än vad den var 1950.²³ Norberg framhåller Kina som ett exempel på lyckade privatiseringar där han menar att historiens största privatiseringar har skett i Kina. Avregleringarna i det kinesiska jordbruket gav mellan 1978-84 en årlig tillväxttakt på 7,7 %.²⁴

En central punkt i Norbergs syn på globaliseringsprocessen, och vad han anser bör vara en av de främsta drivkrafterna för den, är de komparativa fördelarna²⁵ länder och människor sinsemellan. Det viktigaste är att alla gör det de är relativt bäst på, detta för att få en så effektiv produktion som möjligt. Mycket av den kritik globaliseringsmotståndarna riktar mot denna process är enligt Norberg att följden av effektiviseringar blir arbetslöshet. Här framhålls ofta utflyttning av produktion från rika länder till låglöneländer. Norberg ställer sig dock tveksam till att det förhåller sig på detta sätt och lyfter upp effektiviseringen av det svenska jordbruket som ett exempel. Under 1800-talet var i Sverige 80 % av befolkningen sysselsatta inom jordbruket jämfört med dagens 3 %. Skulle ovanstående stämma, att effektivisering leder till arbetslöshet, så borde således 77 % av Sveriges befolkning i dagsläget vara arbetslösa, vilket enligt Norberg uppenbarligen inte är fallet.²⁶ Vad som alltså diametralt skiljer Norberg från sina motståndare är hans syn på att det hela tiden kommer att komma nya marknader och ny efterfrågan inom och av mänskligheten – utvecklingen stannar aldrig.²⁷

Norberg medger att utvecklingen alltid driver fram smärtsamma omställningar för befolkningar, särskilt för de som har investerat i de gamla lösningarna och de som avskedas från mindre effektiva verksamheter, men detta är något som måste ske i utvecklingen av nya produktionsmetoder.

Ibland talas det om den dynamiska marknaden som "kreativ förstörelse", eftersom det handlar om att "förstöra" gamla lösningar och industrier – men i kreativt syfte – för att föra arbetskraft och kapital till mer produktiva lösningar. [...] Framför allt är det dumt att bemöta problem vid omställningar med att förhindra dem, då vi sammantaget skulle förlora på det och få lägre levnadsstandard.²⁸

För att återanknyta till de komparativa fördelarna så är det möjligt att hävda att Norberg på sätt och vis ser utvecklingsländernas billiga arbetskraft i sig som del av deras komparativa fördelar.²⁹ Att flytta produktionen till låglöneländer är enligt Norberg helt enkelt en effektivisering av förädlingsprocessen. Detta i och med att de länder där produktionen tidigare varit lokaliserad med detta har fått en starkare

---

²³ Ibid. s.66

²⁴ Ibid. s.41

²⁵ En "komparativ fördel" är ett nationalekonomiskt begrepp som har sin grund i arbeten av bl.a. David Ricardo från början av 1800-talet. Tanken resulterar i sin förlängning i att alla parter tjänar på att specialisera sin produktion. (Nationalencyklopedin, 2006, sökord: "komparativ fördel" och Norberg, 2004, s.104f)

²⁶ Norberg, 2004, s.123f

²⁷ Ibid. s.124f. Se även "Frågor och svar om frihandeln" på frihandel.nu (2006-02-20) om hur dessa omställningar exempelvis ger kortsiktiga negativa konsekvenser.

²⁸ Ibid. s.125f

²⁹ Författarens egna slutsatser.

ekonomi i och med lönestegring samt ökad kvalifikation och kompetens. Att flytta ut produktionen blir således en fråga om att betala det egentliga värdet för arbetsinsatsen och blir i sin förlängning också det effektivaste och mest rationella valet.³⁰

Detta kommer inte enligt Norberg, som motståndarna menar, att leda till en tävlan i att ha så låg social nivå som möjligt. Arbetarna i utvecklingsländerna kommer fortfarande att ha en lägre effektivitet per arbetare än sin motsvarighet i de rika länderna samt att utvecklingsländernas löner också kommer att stiga i takt med att deras produktivitet mer och mer motsvarar ett reellt värde.³¹

Marx – den första globaliseringsteoretikern?

Karl Marx var på många sätt en unik och framsynt tänkare, som olikt många av sina förtida och samtida ansåg att hans teorier var belagda med vetenskaplig exakthet och att han hade funnit de naturlagar som styr samhällsutvecklingen framåt, det vill säga de lagar som är inneboende i den kapitalistiska produktionen.³² Det som har gjort hans tankesystem så rikt är dess sammansmältande av tre redan då intellektuellt välutvecklade tankesystem, nämligen tysk filosofi, fransk politisk teori och brittisk ekonomi.³³

Inledningsvis skall det sägas att Marx' internationalism är genomsyrande för många delar av hans analys samt att dessa internationalistiska tankar är så pass välutvecklade att han i många fall kan ses som en av de första globaliseringsteoretikerna.³⁴ Ur Marx' teorier går det att finna att globaliseringsprocessen på intet sätt är ny, utan endast ”moderna manifesteringar av långsiktiga tendenser i världskapitalismens utveckling.”³⁵ På ett mycket klarsynt sätt beskriver Marx den intima samhörigheten mellan handelns och kommunikationernas utveckling:

Storindustrin har skapat den världsmarknad, som upptäckten av Amerika förberedde. Världsmarknaden har gett handeln, sjöfarten och kommunikationerna till lands en omätlig utveckling. Detta har i sin tur återverkat på industrins utvidgning.³⁶

Denna ”industrins utvidgning” har enligt Marx, via bourgeoisie's exploatering av världsmarknaden gett alla länders produktion och konsumtion en kosmopolitisk, eller med vår vokabulär global, gestalt. På samma sätt har denna utvidgning enligt Marx undanryckt den nationella industrins grund och till fullo förändrat dess förutsättningar.

---

³⁰ Norberg, 2004, s.59f; 154

³¹ Ibid. s.182f; 174

³² Larsson, 1994, s.47

³³ Magee, 1999, s.165. De tankesystem som åsyftas är Hegels filosofiska dialektik, franska revolutionens politiska idéer samt Adam Smiths ekonomiska idéer om tillgång och efterfrågan.

³⁴ Baylis & Smith, 2005, s.225

³⁵ Ibid.

³⁶ Marx & Engels, 2002, s.13

Istället för den gamla lokala och nationella självtillräckligheten och avskildheten träder en allsidig samfärdsel, ett allsidigt nationernas beroende av varandra. [...] Den nationella ensidigheten och inskränktheten blir mer och mer omöjlig.³⁷

Detta tar Marx i förlängningen som intäkt för nationalstaternas upplösande: den ekonomiska integrationen som kommer via kapitalismens ställning som ett världsomfattande system. Ur detta skall också ”*Kommunistiska manifestets*” sista uppmaning ses: proletariats sympatier känner inga nationsgränser utan blir globala genom den globala världskapitalismen. Följaktligen uppmanas proletärerna i alla länder att förena sig.³⁸

Under Marx levnadstid var kolonialiseringen av stor betydelse för de västeuropeiska stormakterna; företagens internationalisering var starkt bunden till en stats direkta kolonialisering av en annan. Även fast Marx skrev många artiklar om exempelvis engelska grymheter i kolonierna så såg han kolonialiseringen som något positivt i sig, detta i och med att,

Kolonialiseringen slog sönder gammeldags feodala samhällsformer och Marx föreställde sig att etableringen av kapitalistiska företag i kolonierna på sikt skulle leda till att det utvecklades en lokal klass av kapitalister och företagare som skulle överta makten.³⁹

Här framkommer ytterligare ett perspektiv som är viktigt att ta i beaktning vid behandlandet av Marx’ tankegod, nämligen vikten av kapitalismen i sig, samt att den sprids till alla delar av världen. Detta blir i sig väldigt tudelat och kan även på vissa sätt kännas väldigt motsägelsefullt, för på intet vis skall Marx’ kompakta ogillande av kapitalismen förringas,⁴⁰ men samtidigt så erkänner Marx, och ser den som oundvikligt viktig i samhälls- och världsutvecklingen, dess skapande kraft.

Först *den* [bourgeoisin] har visat, vad mänsklig verksamhet kan åstadkomma. Den har skapat helt andra underverk än egyptiska pyramider, romerska vattenledningar och gotiska katedraler: den har utfört helt andra tåg än folkvandringar och korståg.

Bourgeoisin kan inte existera, utan att oavslutligen revolutionera produktionsinstrumenten, dvs produktionsförhållandena, dvs samtliga samhällsförhållanden.⁴¹

Som sagt ovan så skall inte Marx’ syn på kapitalismen som exempelvis irrationell, ineffektiv och människofientlig förringas, men det är i sammanhanget relativt starkt förknippat med Marx. Av denna anledning blir det också desto viktigare för

---

³⁷ Ibid. s.16

³⁸ Larsson, 1994, s.51. ”Proletärer i alla länder, förena er!” ur Marx & Engels, 2002, s.55. Se även Baylis & Smith, 2005, s.600 om hur den ekonomiska integrationen till viss del kan ses som ”geografins slut”.

³⁹ Lind, 1992, s.60f

⁴⁰ Marx anser exempelvis kapitalismen stå i strid mot den mänskliga naturen i och med att den producerande individen inte längre äger och kontrollerar sin produkt och att människovärdet förvandlas till ett krasst marknadsvärde. (Larsson, 1994, s.48)

⁴¹ Marx & Engels, 2002, s.15

denna framställning att framhålla Marx' syn på marknadsekonomin som beundransvärd och progressiv genom sin framgång med att förändra världen i grunden genom skapandet av kraftigare produktionsmedel än vad alla ditintills föregående generationer tillsammans skapat.⁴² Just denna utveckling av produktivkrafterna var kapitalismens roll i mänskighetens utveckling enligt Marx; kapitalismen lägger den materiella grunden för framtida samhällen.⁴³

För att återknyta till globaliseringen och de konsekvenser som kommer med den så bör det framhållas att Marx ansåg att alla nationer skulle tvingas inlemmas i bourgeoisieens produktionssätt, helt enkelt för att undgå undergång, då det skulle vara allt för kostsamt att inte delta i handeln och ekonomin.⁴⁴ Med anledning av detta blir det möjligt att se på den nutida debatten, om hur fabriker och produktion flyttas från rika industrialiserade länder till låglöneländer, med Marx' synsätt.

Arbetsvärdeteorin, och senare mervärdesteorin, ligger till grund för Marx' förklaring av hur kapitalisten kan förvärva sig inkomst på arbetarens arbete. Det bygger i sin korthet på att arbetarna producerar ett värde som är högre än det värde kapitalisten betalar för användningen av deras arbetskraft.⁴⁵ Marx tar här starkt intryck av David Ricardos "järnhårda lönelag" då han menar att lönen kapitalisten betalar arbetaren är alldeles tillräckligt för att upprätthålla den senares existensminimum som innebär att arbetaren kan upprätthålla en försäljning av sin arbetskraft, sitt uppehälle samt föröka sig. I denna strävan uppstår sedan en rad möjliga konflikter. Vad som blir viktigt att framhålla i ett strikt globaliseringsperspektiv är kapitalistens strävan att försöka minska den arbetstid som svarar mot den tid som det går åt att producera de varor som ingår i upprätthållandet av existensminimum och på så vis frigöra en större vinst för kapitalisten. På samma sätt ökar en effektivare produktionsapparat, med bättre och nyare teknik, kapitalistens konkurrenskraft gentemot sina konkurrenter via den minskade arbetsåtgången och förstärker på så vis också kapitalistens ställning och förhandlingsposition gentemot arbetaren. Med samma grepp kan sedan den nutida utflyttningen till låglöneländer tolkas; den ökade förräntningen på kapitalistens satsade kapital och den stärkta förhandlingspositionen gentemot arbetarna kan uppnås via möjligheten att flytta produktionen utomlands.⁴⁶

Sammanfattande diskussion

Som inledningen till denna essä framhöll så finns det stora självklara skillnader mellan liberalismen och Marx' teorier, skillnader som till viss del har utelämnats av denna essä.⁴⁷ Men samtidigt är det viktigt att hålla i minnet att denna essä en-

---

⁴² Larsson, 1994, s.54 och Marx & Engels, 2002, s.17

⁴³ Lind, 1992, s.69

⁴⁴ Marx & Engels, 2002, s.17

⁴⁵ Lind, 1992, s.24-30 och Nationalencyklopedin, 2006, sökord: "mervärde"

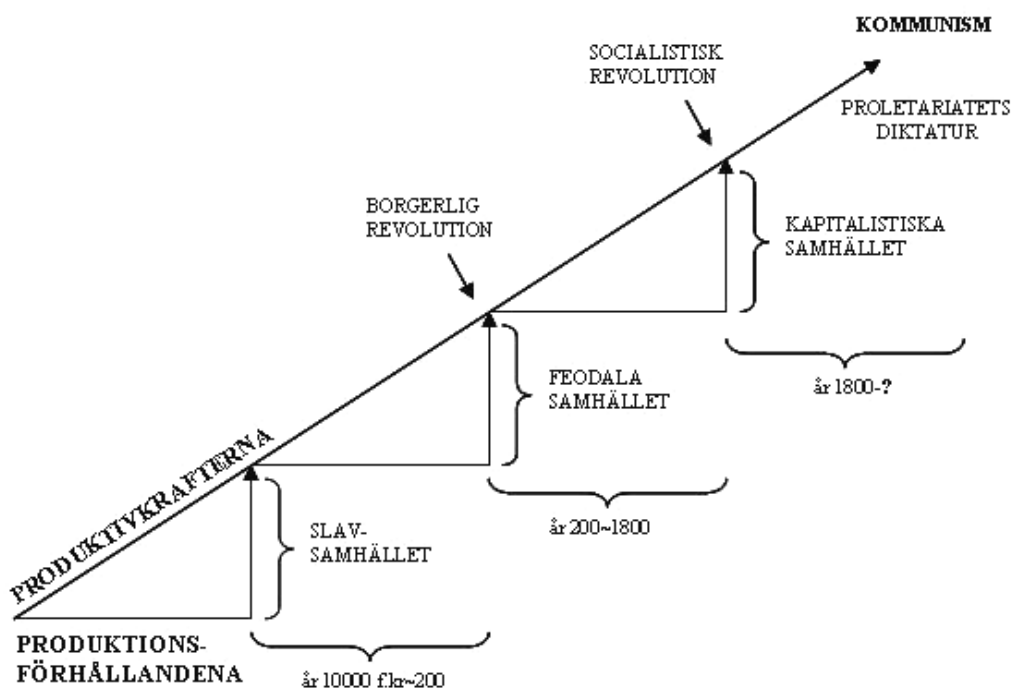
⁴⁶ Lind, 1992, s.24-30; 36f samt författarens egna slutsatser. Om Marx anammande av Ricardos järnhårda lönelag, se Marx & Engels, 2002, s.20

⁴⁷ Exempelvis så har Marx' syn på historien som "en historia om klassernas kamp" helt utelämnats.

dast har ämnat undersöka hur teorierna förhåller sig till globaliseringen och med den, enligt definitionen av termen i inledningen⁴⁸, den medföljande marknadsorienteringen av ekonomin.

Hur förhåller sig då Marx till globaliseringen, kan hans teorier i sig anses utgöra ett globaliseringsmotstånd och hur förhåller sig detta gentemot liberalismen? Är de bittra fiender i synen på globaliseringen eller inte?

Jag skulle bestämt vilja hävda att så inte är fallet. Som beskrivits ovan så ser Marx på samhällets utveckling som en dialektisk utveckling, det vill säga att all utveckling sker sprängvis via principen: tes-antites-syntes. Denna utveckling kan illustreras med denna modell:

Figur 2. Marx historiematerialistiska dialektik där utvecklingen sker sprängvis. Efter Hans Albin Larssons "Klassiska ideologier" (1983).

Denna figur illustrerar tydligt hur samhällssystemen är på varandra följande och hur de på så vis också är på varandra byggande. För att den socialistiska revolutionen skall inträffa krävs det att kapitalismen är fullt utvecklad enligt Marx tanke sätt. Som vi har sett ovan så är det kapitalismen som lägger den materiella grunden för alla kommande samhällsbildningar.⁴⁹ Vad som blir av största intresse när vi då resonerar kring detta är Norbergs syn på världskapitalismen, han anser nämligen som bekant att "världskapitalismen är en möjlig framtid snarare än ett idag reellt existerande system"⁵⁰. På samma sätt framhåller Baylis & Smith att:

⁴⁸ Se s.3 i föreliggande essä.

⁴⁹ Se s.8 i föreliggande essä.

⁵⁰ Norberg, 2004, s.14

His [Marx] belief that capitalism would be superseded, just as previous modes of production such as feudalism had been, and moreover, would be superseded by socialism, has proven to be at least premature.⁵¹

Om vi återgår till figuren så finns där tillagda ungefärliga årtal för skeendena.⁵² Dessa ämnar inte på något sätt att vara allenarådande eller givna som förklaring för när förändringarna inträffade utan ämnar endast påvisa den ungefärliga tidsrymden mellan de olika perioderna. Ur detta är det dock möjligt att få en fingervisning om hur naivt det vore att tro att vi idag, ungefär 200 år efter starten för den industriella revolutionen, lever och verkar i den fullt utvecklade världskapitalismen. Som Norberg påvisar så finns det många exempel i dagens världsordning på hur kapitalismen begränsas och i många fall sätts helt ur spel. Här framhålls exempelvis EU:s starkt reglerade jordbrukspolitik.

Som vi har sett så finns det relativt slående likheter i Norbergs och Marx' syn på globaliseringen. Främst bör deras gemensamma syn på kapitalismens oöverträffade förmåga att bringa välstånd framhållas samt deras gemensamma syn på vikten av dess spridning. Det är inte orimligt att hävda tidsbundenheten i deras syn på *hur* denna spridning skall ske, Marx levde som sagt under en tid med starka kolonialmakter, men det förhåller sig ändå på så vis att de ser kapitalismen som sprängaren av tidigare samhällsbildningar och ekonomiska system.

Detta ger sammantaget i sin förlängning också grunden för deras gemensamma syn på nationalstatens förändring och minskade inflytande. Den enda egentliga skillnaden i deras utopier blir att Norberg ser framför sig att staten på något vis kommer att leva kvar som den upprätthållande instansen för de mänskliga fri- och rättigheterna, medan Marx snarare ser att när väl alienationen upphört kommer staten helt att vittra bort då den inte längre har någon upprätthållande funktion kvar att fylla. Det enda som återstår enligt Marx är ett administrerande.

Även fast de både ser lite annorlunda på vad det är som i slutändan ger människan sin frihet så kvarstår det faktum att de vid historiens slut, efter globaliseringen av världen, ser samma sorts frihet för individen. Marx ord får här råda för båda då han säger att det framträder en sammanslutning ”vari envars fria utveckling är en förutsättning för allas fria utveckling.”⁵³

---

⁵¹ Baylis & Smith, 2005, s.227

⁵² Slavsamhällets start är satt till det årtal som brukar anges som starten för den agrara revolutionen, det vill säga då människan först bosatte sig. Detta brukar även ses som början för skiktningen av människorna då vissa kunde ”ha mer” än andra (Bergström, et al, 1994, s.10f). Starten för den feodala samhällsordningen är satt till år 200 med anledning av att jordägandet i det som då ”var världen”, Romarriket, samlades i ett fåtals händer efter Pax Romana (Ibid. s.49). När den kapitalistiska samhällsordningen tog sin start är satt till omkring 1800-talet som en kompromiss. Dels för att vissa samhällen, som Sverige, aldrig var feodala utan hade fria bönder; dels för att vissa länder, som England och Frankrike, påbörjade denna process så tidigt som under 1550-1750-talet med merkantilismen och senare även med en tidig industriell revolution och dels för att länder som Ryssland fortsatte att ha livegna bönder så sent som till slutet av 1800-talet (Bergström, et al, 1994 och Nationalencyklopedin, 2006, sökord: ”merkantilism”).

⁵³ Marx & Engels, 2002, s.39

I ett kapitel om internationell politisk ekonomi i ”*The Globalization of World Politics*” framhäver författarinnan fyra aspekter på globaliseringen. Dessa är:

- *Internationalisering* via de ökade transaktionerna mellan stater och de ökade transnationella investeringsflödena.
- *Den teknologiska revolutionen* inom främst kommunikationer som minskat avstånden mellan aktörer.
- *Avterritorialisering* som minskar de geografiska lokaliseringarnas betydelse dels för handel och människors tillhörighetsuppfattning.
- *Liberalisering* vilken minskar statens roll som ekonomisk aktör via exempelvis nedmonteringen av tidigare tullar och avgifter.⁵⁴

Om vi återigen bortser från tidsbundenheten i Norbergs och Marx’ tankar så kan vi se att deras teorier gemensamt rymmer dessa fyra aspekter. Norberg talar varmt om liberaliseringar och hur detta kommer att stimulera internationaliseringen av handeln och avterritorialiseringen av världen. Marx å sin sida framhåller likväl han som vi har sett de med kapitalismen ökade kommunikationerna (även fast han aldrig skulle kunna förutspå internet), den ökande internationaliseringen av handeln och det med den påföljande avterritorialiseringen där proletariatet måste vidga sin tillhörighetskänsla utanför nationsgränserna.

Som det påpekades i inledningen till denna essä så är den efter Marx följande marxismen inte en homogen teoribildning och ur detta perspektiv kan inplaceringarna av idétraditionerna i figur 1 på sida 2 ses som riktiga. Vad denna essä dock påvisat är att det skulle vara rakt felaktigt att inplacera Marx själv på samma plats i den figuren; Marx teorier är beroende av världskapitalismens utveckling och dess framställande av ett materiellt välstånd för kommande, presumtiva samhällsbildningar.

---

⁵⁴ Efter Baylis & Smith, 2005, s.338

Käll- och litteraturförteckning

- Baylis, John & Smith, Steve. (2005). *The Globalization of World Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Bergström, Börje. Löwgren, Arne. Almgren, Hans. (1994). *Alla tiders historia*. Malmö: Gleerups Förlag.
- Held, David & McGrew, Anthony. (2003). *Den omstridda globaliseringen*. Göteborg: Daidalos.
- Larsson, Hans Albin. (1983). *Klassiska ideologier*. Opublicerat kompendium i politisk teori. Jönköping: Högskolan för lärande och kommunikation (HLK).
- Larsson, Reidar. (1994). *Politiska ideologier i vår tid*. Lund: Studentlitteratur.
- Lind, Hans. (1992). *Nationalekonomi i Marx anda*. Stockholm: SNS Förlag.
- Magee, Bryan. (1999). *Filosofi. Från antikens naturfilosofer till dagens moderna tänkare*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.
- Marx, Karl & Engels, Friedrich. (2002). *Kommunistiska manifestet*. Stockholm: Bokförlaget Arena.
- Norberg, Johan. (2004). *Till världskapitalismens försvar*. Stockholm: Timbro.
- Schmandt, Henry J. (1965). *De politiska idéernas historia*. Stockholm: Aldus/Bonniers.

Elektroniska referenser

- Organisationen frihandel.nu: <http://www.frihandel.nu>
- Nationalencyklopedin: <http://www.ne.se>
- Norberg, Johan: <http://www.johannorberg.net>
- Tankesmedjan och förlaget Timbro: <http://www.timbro.se>